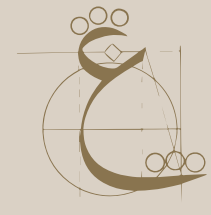
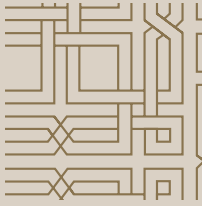

kadim

SAYI / ISSUE 1 • NİSAN / APRIL 2021

kadim

*“Kadim oldur ki
evvelin kimesne bilmeye”*

Kadim is that no one knows what came before.

kadim

Osmanlı araştırmalarına münhasır, altı ayda bir (Nisan ve Ekim) neşredilen, açık erişimli, çift kör hakem sistemli akademik dergi

Double-blind peer-reviewed open access academic journal published semiannually (April and October) in the fields of Ottoman Studies

SAYI | ISSUE 1 • NİSAN | APRIL 2021

İMTİYAZ SAHİBİ | PROPRIETOR

Burhan ÇAĞLAR

SORUMLU YAZI İŐLERİ MÜDÜRÜ | MANAGING EDITOR

Ömer Faruk CAN

İRTİBAT | CONTACT

Kadim • Sakarya Üniversitesi

Esentepe Kampüsü, Fen-Edebiyat Fakültesi, C Blok, Ofis: 113,
Serdivan/Sakarya (Turkey) 54050

Telefon | Phone • 00 90 264 295 60 15

İnternet Adresi | Webpage • dergipark.org.tr/kadim

E-posta | E-mail • kadim@sakarya.edu.tr

TASARIM | DESIGN Hasan Hüseyin CAN

BASKI | PRINTED BY

MetinCopyPlus • Artı Dijital & Baskı Merkezi

Türkocağı Cad. 3/A Cağaloğlu/Fatih/İstanbul

BASIM TARİHİ | PRINT DATE • NİSAN | APRIL 2021

ISSN 2757-9395 • E-ISSN 2757-9476

ÜCRETSİZ | FREE OF CHARGE

Kadim'deki makaleler, [Creative Commons Atıntı-Gayriticari 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. Bilimsel araştırmaları kamuya ücretsiz sunmanın bilginin küresel paylaşımını artıracakı ilkesini benimseyen dergi, tüm içeriğine anında açık erişim sağlamaktadır. Makalelerdeki fikir ve görüşlerin sorumluluğu sadece yazarlarına ait olup Kadim'in görüşlerini yansıtmazlar.

Articles in Kadim are licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) International License. Kadim provides immediate open access to its content on the principle that making research freely available to the public supports a greater global exchange of knowledge. Authors are responsible for the content of contributions; thus, opinions expressed in the articles belong to them and do not reflect the opinions or views of Kadim.

“Kadim oldur ki
evvelin kimesne bilmeye”

Dergi Park

EDİTÖR
EDITOR-IN-CHIEF

Arif BİLGİN | Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi

YAYIN KURULU
EDITORIAL BOARD

Necmettin ALKAN | Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi
Fatih BOZKURT | Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi
Ömerül Faruk BÖLÜKBAŞI | Doç. Dr., Marmara Üniversitesi
Kerim İlker BULUNUR | Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi
Büşra ÇAKMAKTAŞ | Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi
M. Talha ÇİÇEK | Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Filiz DİĞİROĞLU | Doç. Dr., Marmara Üniversitesi
Miraç TOSUN | Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi

YAZIM VE DİL EDİTÖRLERİ
WRITING AND LANGUAGE
EDITORS

Ömer Faruk CAN | Sakarya Üniversitesi
Burhan ÇAĞLAR | Sakarya Üniversitesi
Büyüamin PUNAR | Sakarya Üniversitesi

TÜRKÇE DİL EDİTÖRÜ
TURKISH LANGUAGE EDITOR

Sedat KOCABEY | Sakarya Üniversitesi

İNGİLİZCE DİL EDİTÖRÜ
ENGLISH LANGUAGE EDITOR

İrem GÜNDÜZ-POLAT | Sakarya Üniversitesi

YAYIN SEKRETERİ
SECRETARIAT

Yusuf İslam YILMAZ | Cumhuriyet Üniversitesi

DANIŞMA KURULU
ADVISORY BOARD

Houssine ALLOUL | Dr. Öğr. Üyesi, University of Amsterdam
Muhammet Zahit ATÇIL | Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Mükerrem Bedizel AYDIN | Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi
Feridun BİLGİN | Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi
Roger DEAL | Doç. Dr., University of South Carolina Aiken
Randi DEGUILHEM | Prof. Dr., Aix-Marseille Université
Ümit EKİN | Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi
Davut HUT | Prof. Dr., Marmara Üniversitesi
Kezban ACAR KAPLAN | Prof. Dr., Celal Bayar Üniversitesi
Michalis N. MICHAEL | Dr. Öğr. Üyesi, University of Cyprus
Ali Fuat ÖRENÇ | Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi
Erol ÖZVAR | Prof. Dr., Marmara Üniversitesi
Kazuaki SAWAI | Prof. Dr., Kansai University
Andelko VLAŠIĆ | Dr. Öğr. Üyesi, University of Osijek
Francesco VIOLANTE | Dr. Öğr. Üyesi, Università degli Studi di Bari Aldo Moro
Sadık YAZAR | Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Hale YILMAZ | Doç. Dr., Southern Illinois University
İlhami YURDAKUL | Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Don Kazakları'nın Osmanlı Topraklarına Göçü ve İgnat Nekrasov'un Vasiyeti

THE MIGRATION OF THE DON
COSSACKS TO THE OTTOMAN
LANDS AND THE WILL OF
IGNAT NEKRASOV

YUSUF İSLAM YILMAZ*

ÖZ ABSTRACT

Bu makalede Kazakların Karadeniz'in kuzey steplerinde bir topluluk olarak ortaya çıktıkları 15. asırdan itibaren yaşadıkları coğrafyanın güçlü devletleri olan Çarlık Rusyası, Lehistan, Kırım Hanlığı ve Osmanlı Devleti'ne siyasi ve sosyal manada nasıl etkileri olduğu ele alınmaktadır. Çalışmanın giriş kısmında Kazak ve Ataman kelimelerinin etimolojisine odaklanılmış Don Kazakları ile Osmanlı-Rus münasebetleri incelenmiştir. Don Kazakları, atamanları İgnat Nekrasov liderliğinde anlaşmazlığa düştüğü Rusya'dan Osmanlı toprakları olan Kuban bölgesine ve sonrasında Anadolu'ya ve Rumeli'ye göçmüşlerdir. İgnat Nekrasov, Osmanlı Devleti topraklarında yaşadıkları dönemde kimliklerini ve inançlarını korumak için sıkı kurallar içeren bir vasiyetname kaleme almış ve onun liderliğindeki Don Kazakları da bu kurallara sıkı sıkıya uymuşlardır. Böylece iki yüz elli yıldan fazla Anadolu'da yaşayıp dillerini, kültürlerini korumuş ve 1960'lı yıllarda, hem nüfuslarının azalması hem de evlilik problemleri gibi bazı nedenlerle Amerika ve Rusya'ya göç ederek Anadolu topraklarını terk etmişlerdir. Bu çalışma Osmanlı belgelerinde İgnat, Ağnad ve İnat Kazakları olarak adlandırılan bu toplulukların iki buçuk asırlık yaşayışlarına Türk ve Rus kaynakları üzerinden genel bir çerçeveye çizmeyi amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Don Kazakları, Ataman, Çarlık Rusya, Osmanlı Devleti, İgnat Nekrasov.

This article studies the Cossacks, a group of people that emerged in the northern steppes of the Black Sea during the fifteenth century. It mainly focuses on the community's political and social effects on the powerful states of the geography, namely Tsarist Russia, Poland, the Crimean Khanate and the Ottoman Empire. After examining the etymology of Cossack and Hetman in the introductory part, it analyzes Don Cossacks' relations with the Ottomans and the Russian state. Don Cossacks migrated from Russia, where they had a dispute under the leadership of their Hetman Ignat Nekrasov, to the Ottoman lands. Nekrasov's will strictly asked Don Cossacks to protect their identity and beliefs after his death during the period. In this manner, they lived in Anatolia for more than two hundred and fifty years and preserved their language and culture. In the 1960s, they migrated to the USA and Russia due to some customary reasons related to marriage and population decrease. By scrutinizing Don Cossacks' changing contexts, this study aims to draw a framework for the life of the community through the lens of Ottoman documents and Turkish and Russian sources.

Keywords: Don Cossack, Hetman, Russian Empire, Ottoman Empire, Ignat Nekrasov.

MAKALE BİLGİSİ | ARTICLE INFORMATION

Makale Türü: Araştırma Makalesi | Article Type: Research Article
Geliş Tarihi: 10 Şubat 2021 | Date Received: 10 February 2021
Kabul Tarihi: 20 Mart 2021 | Date Accepted: 20 March 2021

ATIF | CITATION

YILMAZ, Yusuf İslam. "Don Kazakları'nın Osmanlı Topraklarına Göçü ve İgnat Nekrasov'un Vasiyeti". *Kadim* 1 (Nisan 2021), 37-52.

* Doktora Öğrencisi, Cumhuriyet Üniversitesi, Tarih Bölümü, yusufiy88@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1628-5907.

GİRİŞ

19. Asrın sonlarında Osmanlı Devleti ve Çarlık Rusyası arasında Karadeniz'in kuzey steplerinde başlayıp Balkanlar ve Doğu Anadolu'da devam eden hakimiyet mücadelesinin ilk safhasında Ruslar, başlangıçta Nogay ve Kalmuklar'ı nihayetinde ise kendine has özellikler göstererek bir topluluk haline gelmiş olan Kazakları kullanarak üstünlük kurmaya çalışmıştır. Rusya, Osmanlı hakimiyetinin güçlü olduğu Kırım'da ise hanedan içi çatışmaları körükleyerek Kırım Hanlığı'nı yıpratmaya ve bölgede de hakimiyet kurmaya girişmiştir. Ortodoks hıristiyan olan bu Kazak grupları yaşadıkları bölgeye göre Don, Terek, Dinyeper olmak üzere üç ana gruptan müteşekkil idi. Bu gruplardan Dinyeper Kazakları Lehistan kontrolünde iken Don ve Terek Kazakları üzerinde Rus hakimiyeti bulunmaktaydı. Ruslar bu hakimiyeti Kazakların malzeme ve silah gibi çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle elde tutuyordu. Ancak Kazakların merkezi otoriteye karşı kural tanımaz tutumları bu iki grup arasındaki ilişkinin kırılgan olmasına sebep olmuştu. Kazakların Osmanlı, Leh ve Rus devletlerinin Kuzey Doğu Avrupa topraklarındaki egemenlik mücadelesinde önemli bir rol oynamaları ve zaman zaman taraf değiştirmeleri bölgede istikrarsızlığa ve siyasi gerginliklere sebep oldu.

Fatih Sultan Mehmed döneminde Osmanlı Devleti'nin Kefe ve Azak fetihleriyle başlayan hakimiyeti Kazakların yıpratıcı akınlarıyla zayıflamış, hatta İstanbul ve Kuzey Anadolu bu akınlardan ciddi biçimde etkilenmişti. Osmanlı Devleti bu tehlikeyi savuşturmak için özellikle Kırım Hanları nezdinde seferler tertip etmişse de netice elde edememişti.¹ Kazakların yaptığı bu cürekâr akınlar adeta Rusların bölgedeki yayılmacılığının habercisi idi. Ruslar bizzat saldırılara başlayana kadar Kazakları aktif olarak kullanmış ve 17. asır Osmanlı Devleti için kuzeyde Lehistan ve Rusya ile savaşlarla geçmişti.

18. asrın başlarında Kazaklar Osmanlı Devleti için büyük bir tehdit olmuş ve Osmanlı Devleti'nin Rusya ve Lehistan ile yapılan diplomatik yazışmalarda ana gündem maddelerinden birisini teşkil etmişti. Başkanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan çok sayıda belgenin yanında mühimme, name-i hümayun gibi önemli defterlerde Kazaklar, Osmanlıların Rusya ile gerçekleştirdiği yazışmalarda Kazaklara kapsamlı bir şekilde yer verilmiştir. Bu defterlerden 70 numaralı mühimme defteri² Kazaklar'ın Azak civarında gerçekleştirdiği akınlarla alakalı Azak beyine yazılan hükümleri içerirken; 7 numaralı Name-i Hümayun Defteri³ ise 1714/15 yılında yapılan barış ve ateşkes antlaşmalarının yenilenmesi, özellikle Don Kazaklarının Çerkes ve Nogaylara tacizlerinin sonlandırılmasını, o güne kadar verilen zararların ise karşılanmasını isteyen mektuplardan oluşmaktadır.

1. Kazak Adının Etimolojisi ve Rus Kazakları

Kazak kelimesinin dil bilimi açısından incelenmesinde Türk ve Rus literatüründe farklı görüşler bulunmaktadır. Türk kaynaklarında Kazak; kendi başına buyruk hareket eden

1 İlk olarak 16. asrın ortalarında başlayan Kazak akınları bu asrın sonlarında Osmanlı hakimiyetindeki tüm Karadeniz sahillerini tehdit etmiş, 1614 yılında Sinop, 1615 yılında İstanbul, 1616'da Kefe, 1624'te yine İstanbul'a, 1625'te Trabzon'a uğramış ve devlet bu saldırılarda çaresiz kalmıştı. Kazaklar bu akınlarda yalnız yağma yapmamış ahaliyi de esir alarak geri dönmüşlerdi.

2 Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Bab-ı Aşafı Name-i Hümayun Defteri* (A.İDVNSNMH.d), 70/503, 1001 (1592/1593).

3 BOA, A.İDVNSNMH.d, nr. 7'de kayıtlı defterle alakalı bk. Havvanur Sarı, "Osmanlı Diplomasisinde Bir Kaynak: Nâme-i Hümayun Defterleri ve 7 Numaralı Defterin Tanıtımı", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 6 (2020), 1 – 26.

yiğit, cesur, bağımsız, bekar, yurtsuz olarak açıklanmıştır. Halil İnalıcık, Kazak kelimesini açıklarken “kaçak” kelimesinden türediğini ve Moldova’dan Hazar Denizi’ne uzanan geniş sahada otoriteden kaçan köylü ve askerlerin sığındığını ve zamanla bunların hepsinin Kazak olarak adlandırıldığını belirtmiştir. İnalıcık’a göre Hanların otoritesini tanımayıp bu bölgeye sığınan kaçak kimseler müslüman olmakla birlikte Türk-Moğol kültürüne bağlı idiler. “Deşt-i Kıpçak” olarak adlandırılan coğrafyanın batı bölgelerinde ise Lehistan ve Rusya’dan gelen çeşitli kökenden insanlar yaşamıştır. Bunlar da kendilerinden önce bölgeye gelmiş olan Türk-Tatar ve Çerkes Kazakların kalıntıları ile karışmış ve onların adet ve göreneklerini kabul etmişlerdir.⁴

Rus araştırmacılar Kazak kelimesinin tanımlanması konusunda görüş ayrılığına sahiptir. Araştırmacıların önemli bir kısmı Kazak kelimesinin Turani kökenden olduğunu kabul ederken kimi çalışmalar kelime kökenini Avrupa ile ilişkilendirmektedir. Turani kökeni kabul eden araştırmacılar kelime manasını gözüpek, özgür adam, hafif silahlı savaşçı olarak açıklarken, Avrupa bağlantısı kuran araştırmacılar beyaz anlamına gelen “kos” ve geyik anlamına gelen “sahi” kelimelerinden türediğini iddia etmektedir.⁵ Çarlık döneminde kaleme alınan “*Istoriya ili povestvovania o Donskikh kozakakh*” isimli çalışmada ise Kazakların başlangıçta Kafkasların kuzey bölgesinde yaşayan Çerkes ve Dağlı halklardan olduğunu ancak zamanla Ortodoks Hıristiyanlığın bunlar arasında yayılması neticesinde Moskova ve Rusya ile yakınlaşma başladığı iddia edilmiştir.⁶ Rus araştırmacı S. Sagnaeva ve Y. Frayonova Kazak toplumunu oluşturan halklar arasında Belarus, Güney Slavları, Tatar, Mordvinler, Başkir, Kalmık, Nogay, Çeçen, Ermeni, Türkmen, Buryat gibi Moğol, Türk, Slav ve Kafkasya bölgesinin yerli kavimlerinden kabilelerin yer aldığını ancak 15. asrın başlarında Ortodoks Hıristiyanlık ve Çarlık Rusya’sının etkisiyle bunların tek bir inanç ve dil etrafında kümelenildiğini yazarak Aleksandr Rigelman’ın iddiasına ekleme yapmışlardır.⁷ Rus yazar Platanov’a göre Kazaklık toprak köylülüğünün kölelik ile istismarından doğmuştur. Ključevski ise serf yani toprak köylüsü iken yerleşik hayattan göçebe, hür ve başıboş bir hayata geçen Ruslar’a Kazak denildiğini kabul etmiştir.⁸

Türk ve Rus literatüründe yapılan karşılaştırma ekseriyetle göstermektedir ki Kazak adı etimolojik olarak Türkçe kökenlidir. Kıpçak bozkırlarında otorite tanımadan yaşayan gruplar zamanla inanç birliği etrafında kümelenmiştir. Onların tamamına “Kazak” adı verilmesi 15. asrın başlarında gerçekleşmiştir. Farklı etnik kökenden insanlar otorite olmadan yaşamının cazibesıyla bölgeye göçerek tarım, hayvancılık, balıkçılık, yağma gibi farklı meşgalelerle uğraşmışlardır.

4 Halil İnalıcık, “Karadeniz’de Kazaklar ve Rusya: İstanbul Boğazı Tehlikede”, *Çanak Kale Savaşları Tarihi*, ed. Mustafa Demir (İstanbul: Değişim Yayınları, 2008), 59; Keith Hitchins, “Kazaklar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)* (Erişim 08 Şubat 2021); Mustafa Kalkan, “Sovyetler Döneminde Kazakların Göç Hareketleri ve Anadolu’da (Altay Köyünde) İskân Edilişleri”, *Türklük Bilimi Araştırmaları* 21 (Nisan 2007), 125.

5 A. Skrilov ve G. Gubarev’in çalışmasında “Kos” ve “Sahi” kelimelerinin İskit kökenli olduğunu İsa döneminde kaleme alınan eserlerde Yunan coğrafyacılarının Karadeniz’in kuzey steplerinde yaşayan kavimleri “Kossahi, Gasakos, Kazagos, Kasakos” kelimeleriyle tanımladıklarını kaleme almış, özellikle Don nehri etrafında bu kavmin yaşadığını iddia etmiştir. A. İ. Skrilov - G.V. Gubarev, *Kazaçiy Slovar-Spravoçnik* (Ohio 1966), 1/173-174.

6 Aleksandr Rigelman, *Istoriya ili Povestvovania o Donskikh Kozakakh* (Moskva 1846), 1.

7 S. Sagnaeva - Y. Frayonova, “Kazaki”, *Bolşaya Rossiyskaya Entsiklopediya* (Erişim 1 Ocak 2021).

8 Ziyaeddin Fındıklıoğlu, “Rus Kazakları Etrafında Nazariyeler ve Bir Ek”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* 23/3-4 (Ağustos 2015), 152.

Çalışmanın başında temas edildiği gibi Don, Terek ve Dinyeper olmak üzere üç ana gruba ayrılan Kazaklar yaşadıkları bölgelerdeki nehirlere göre isimlendirilmekteydiler. Terek nehri etrafında yaşayan Terek Kazakları, Don nehri boyunca yaşayan Don Kazakları ve Dinyeper nehri etrafında yaşayan Dinyeper (Zaparog) Kazakları olarak adlandırılıyordu. Bu gruplarından en büyüğünü Dinyeper Kazakları oluşturmaktaydı. Bugünkü Rusya, Beyaz Rusya ve Ukrayna sınırlarından 2290 km yol geçerek Karadenize dökülen Dinyeper veya Türkçe adıyla Özi/Özü nehri etrafında bölgede büyük bir güç olarak yer alan Kazak grubu Lehistan'a bağlıydı. Dinyeper Kazakları kendi içerisinde Barabaş, Sarıkamış ve Potkalı diye üç gruba ayrılmıştır. Bunlar zaman zaman Leh ve Rus topraklarına da saldırmaktan ve geçimlerini yağma ve çapuldan kazanmaktan geri durmamışlardır.⁹ Don ve Terek Kazakları ise Rusya'ya bağlıdır. Rusya, Don ve Terek Kazaklarını malzeme, silah ve özellikle barut tedarikiyle kontrol altında tutmaktadır.¹⁰ Don ve Terek Kazakları özellikle ateşli silahları etkin kullanarak yağmacılıkla meşgullerdir. Ateşli silahların etkin kullanılması atlı göçebelere karşı üstünlük kurulmasını sağlamış ve bin yıllık Türk-Moğol egemenliği bölgede sona ermesine ermişti.¹¹ Merkezi otoriteyi önemsemeyen, özgürlüğüne düşkün Kazaklar her ne kadar erzak, silah, barut ve sair tedarikler için Rusya'ya bağımlı olsalar da bazen taraf değiştirmeleri veya bağımsız hareket etme çabaları bölgede istikrarsızlığa sebep olmuştur.

2. Don Kazakları ve Osmanlı-Rus Münasebetleri

Don nehri, Rusların toprak köylülerine uyguladığı ağır politiklardan kaçanların ve bölgede başıboş yaşayan grupların 15. asır sonlarında toplanmaya başladığı bir bölge olmuştur. Zamanla Don Kazakları adını alacak bu insanlar otoritenin olmadığı topraklarda tarım, hayvancılık ve avcılıkla ve bunlarla da yetinmeyerek yağmayla geçimlerini sağlamışlardır. Rusya yönetiminden hoşnut olmayan grupların zamanla bölgeye gelmesiyle askeri anlamda önemli bir güç haline gelen Don Kazakları, Kırım Hanlığı ve Osmanlı Devleti'ne karşı yağma hareketleriyle savaş tecrübelerini geliştirerek 16. asrın ikinci yarısında bölgede büyük bir tehdit haline gelmişlerdir. Özellikle IV. İvan zamanında Rusların Kazaklara tahıl, silah ve barut temin etmesi Kazakları Rusya'nın emri altına itmiştir. Ruslar çeşitli tedarik sağlamanın yanında ticaretle de özel imtiyazlar tanıyarak Kazakların Rusya bağlarını güçlendirme gayreti gütmüş; vergisiz ticaret imtiyazıyla beraber para, ekmek, kumaş, barut, kurşun yardımı yapmıştır.¹²

Kazakların, Azak Kalesi ve çevresinde akınları 17. asırda da devam ederek Kerç ve çevresine, 1614'te Zaporog Kazaklarıyla beraber Sinop'a, bir yıl sonra da Trabzon'a kadar gelerek Kırım Hanlığı ve Osmanlı Devleti için büyük problemlere sebep olmuştur. Osmanlı Devleti ise bu durumda Rusya'yı sert dille uyarılmış, Kazak akınlarına çözüm bulmamaları halinde bunun iki devlet arasında savaşa sebep olacağını dile getirmiştir. Osmanlı Devleti Rusya'ya şayet Kırım Hanlığı ve Osmanlı Devleti topraklarına Kazak akınları devam ederse Tatar akınlarıyla karşılık verileceği uyarısını yaparak Rusya'yı zora sokmuştur. Rusya,

9 Memet Yetişgin, "Rusların Türk Toprakları Üzerinde Yayılmasının Sebepleri Üzerine Bazı Düşünceler", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 16 (2006), 693.

10 Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990), 7.

11 İnalçık, "Karadeniz'de Kazaklar ve Rusya", 59.

12 Sinan Yüksel, "Don Kazaklarının Azak'ı İlgalleri (1637-1642)", *Tarih Araştırmaları Dergisi* 30/49 (Mayıs 2011), 207-208.

Kazaklara kendi menfaatlerine aykırı hareketlerini sona erdirmelerini, aksi halde Tatar akınlarıyla ortaya çıkacak zararın sorumluluğunun Kazaklara ait olacağını söylemelerine rağmen Kazaklar saldırılarına son vermemişlerdir. Bu durumda Rusya, Osmanlı Devleti'yle yaptığı yazışmalarda Kazakların eylemlerinin sorumluluğunu üzerlerine almayıp, onların kendilerini dinlemediğini, tüm sorumluluğun Don Kazaklarına ait olduğunu bildirmiştir.¹³ Özellikle Azak Kalesinin işgali Don Kazaklarının askeri gücünü ve Osmanlı Devleti'nin bölgedeki çaresizliğini göstermesi bakımından önemlidir. Rusya 16. asrın başından 18. asra kadar dönem dönem kırılmalık gösterse de Don Kazaklarını özellikle Azak ve çevresinde kullanıp Osmanlı Devleti'nin bölgedeki hakimiyetini yıpratırken; Kazaklar yaşam biçimleri sebebiyle yağma amacıyla Rusya'nın amacına hizmet etmişlerdir.¹⁴

Rus çarı I. Petro'nun reformları ülke içinde pek çok bölgede hoşnutsuzluklara sebep olmuştur. Özellikle Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla Rusların Karadeniz'in kuzeyinde ellerinin güçlenmesiyle sıkça Moskova'nın emirlerine aykırı hareket eden bu gruba ihtiyaç kalmamış ve Rusya, Kazaklara karşı tutumlarını değiştirmiştir.¹⁵ Bu da Kazak grupları arasında Bulavin, Pugaçev¹⁶ gibi isimlerle anılan isyanlara sebep olmuştur. Bulavin isyanının önemli liderleri arasında yer alan İgnat Nekrasov zamanla isyanın lideri haline gelecek ve isyandaki başarısızlık sonrası Türk toprakları olan Kuban boyuna; oradan da Anadolu ve Balkanlara uzanan göçün ilk adımını atacaktır.

Çarlık Rusyası'nın merkezi otoritesine saygı duymayan Kazaklar kendi ideallerine sıkı sıkıya bağlıdır. Çarlık Rusyası ile kırılmalık ilişkileri Çarlar ve Çariçelere karşı aşağılayıcı, alaycı ifadeler kullanmalarında kendini göstermektedir. Nekrasov Kazakları I. Petro'ya, küçümseyen, ihmal gösteren çar anlamına gelen "Çar Yerokhoy" adını vermişlerdir. Bu tavır gelenek halini almış ve sonraki dönemlerde II. Katerina için de aşağılayıcı isimler takılan mektuplar gönderilmiştir.¹⁷

Kazaklar Rusya ile ilişkilerinde karmaşık ve çelişkili bir seyirde ilerleyip kimi zaman yakınlaşırken kimi zaman uzaklaşmış ve "kardeş" Rusya ile ilişkiler koparken "düşman" Türkler veya Lehler ile iş birliğine girmekten çekinmemişlerdir. Bunun temel sebebi Kazak toplumunun siyasi anlayışlarının kendine has birtakım özellikler göstermesidir. Monarşi ve cumhuriyetçi hükümet biçimlerinin her ikisinin de özelliklerinin görüldüğü Kazak toplumu otoriteye hizmet etme fikrine uzak bir tutum sergilemiştir.¹⁸

3. Ataman adı ve İgnat Nekrasov

Kazakların liderlerine verilen unvan "Ataman"dır. Fransız Türkolog Rene Giraud'un çalışmalarını kaynak alan araştırmacıların eserlerinde Ataman kelimesinin kökeninin

13 Aleksey Andreyevich Novoselskiy, *Borba Moskovskogo Gosudarstva S Tatarami V Pervoy Polovine XVII. Veka* (Moskva, 1948), 130-132.

14 D. V. Sen, "Pereseleniye Kubanskikh Kazakov-Nekrasovtsev v Osmanskuyu Imperiyu v 18. V.", *Lipovane Istoriya i Kultura Russkikh-Starobryadtsev* 5 (2008), 23-25.

15 Mehmet Çetin, "Osmanlı Devleti'nde Savaşçı Toplulukların Sosyo-Ekonomik Analizi: Ağnad Kazakları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/51 (2017), 895.

16 Pugaçev isyanı ayrıntıları için bk. Telli Korkmaz, "Rusya'da Osmanlı'nın Yararlanamadığı Bir İsyan Pugaçev İsyanı (1773-1775)", *OTAM* 43 (2018), 97-108.

17 İ. Erokhin, *Kazaçiy Monarkhizm Kak Yavleniye Osobogo Poryadka, Armiya i Obşchestvo* (Moskva: 2015), 1/59.

18 Erokhin, *Kazachiy Monarkhizm*, 61.

Orhon Yazıtları'ndan Bilge Kağan Yazıtı'nda¹⁹ geçen "Taman Tarkan" olduğunda birleşilmiştir. R. Giraud'a göre bu bir şahıs ismi değil, iki unvandan kurulu bir terkiptir. Bunlardan birincisi taman veya ataman unvanı olup Türkçe "ata" sözüne mübalağa eki "man" ilavesiyle yapılmıştır.²⁰

"Taman" kelimesinin Osmanlı Devleti kurucusu olan Osman Gazi'nin ismi de olma ihtimali tartışılan bir meseledir. Osman Gazi döneminde yaşayan Bizans kaynaklarından olan Georgios Pachymere ve Nikophoras Gregoras, Osman Gazi'nin ismini Atman-Atuman şeklinde kaydetmişlerdir. Osman Gazi öncesi ve sonrası hanedan üyelerinde kullanılan isimlerin Türkçe olması Osman isminin tarihçiler arasında Atman, Tuman ve Ataman şeklinde olduğu varsayımına sebep olmuştur. Timurname'de geçen Tuman Bahadır, İbni Battuta'ya göre Erzurum'da bulunan Ulfati Ahi Tuman, Memlûk Devletinde sultan olan Tumanbay, Akkoyunlu tarihinde görülen Tuman Başan, Hun hükümdarı Tuman gibi örnekler ataman kelimesinin Türk tarihinde kullanılan örnekleridir.²¹ Özellikle milattan önce 209 yılında öldüğünü bildiğimiz Tuman, Ataman kelimesinin en eski örneğini oluşturmakta ve kelimenin Türkçe'den Slav dillerine geçtiğini göstermektedir. Ataman unvanı Moğolcaya ve Rusların, Moğol-Tatar Çağı²² olarak adlandırdıkları dönemde Rusça üzerinden diğer Slav dillerine geçtiği görülmektedir. Rus kazaklarında askeri yöneticilere verilen bir unvan olduğu gibi bölge, bölüm ve köy liderlerine de ataman unvanı verilmiştir.²³ Büyük Sovyet Ansiklopedisi gibi pek çok çalışmada kelimenin kökeninin Türkçe olduğu kabul edilirken bazı Rus kaynaklarında Got-Germen kökenli bir kelime olan "atta" kelimesinin ataman kelimesinin orijinali iddiaları²⁴ ortaya atılmışsa da pek çok akademik çalışmada kelimenin Türkçe olduğu kabul edilmiştir.

Kazak köylerinin atamanları arasında İğnat Nekrasov ismi Osmanlı tarihini de ilgilendiren sonuçlarıyla öne çıkmaktadır. Esaulovo köyünün atamanı iken Çarlık Rusya'sı aleyhinde ayaklanan ve Bulavin isyanı olarak adlandırılan isyanın üst yöneticilerinden birisidir. I. Petro ve politikalarından memnuniyetsizlik duyan toprak köylülerinin katılımıyla tehlikeli bir hale gelen isyanda Kazak asileri arasında önemli liderlerinden olan İğnat 1708 yılında Rus kuvvetleri karşısında yenilince Kuban tarafına çekilmek zorunda kalmıştır. Bulavin'in yenilmesinden ve vefatından sonra etrafına topladığı asilerin liderliğine yükselen İğnat Nekrasov zaman içerisinde etrafındaki isyancı grupların Nekrasov Kazakları olarak anılmasını sağlayacak şekilde liderliğini pekiştirmiştir. Çarlık rejiminden kurtulmuş, bağımsız bir Kazak devleti hayali etrafında toplanan kimseler bugün dahi istikrarlı bir topluluk olarak Nekrasov

19 Bilge Kağan Yazıtı'nın güney cephesinin 12. satırında "...önde Tölis beyleri; bu ... Taman Tarkan, Tonyukuk..." Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri* (Hisar Kültür Gönüllüleri, 2003), 32.

20 F. Nağiyev, "Hatman", *DİA* (Erişim 1 Şubat 2021); Abdülkadir Donuk, *Eski Türk Devletlerinde İdari ve Askeri Unvan ve Terimler* (İstanbul: TDAV Yayınları, 1988), 37.

21 Adnan Erzi, "Osmanlı Devleti'nin Kurucusunun İsmi Meselesi", *Türkiyat Mecmuası* 7 (1942), 325-326.

22 Mongolo-Tatarskogo İgo olarak adlandırılan 1242-1472 yılları arasında Rus beylikleri üzerinde Moğollar ile Altın Orda ve ardılları döneminde süren hakimiyet dönemine verilen isimdir. Bu dönemde Rus diline Türkçeden çok sayıda kelime girmiştir. Entsiklopediya Vsemirnaya İstoriya, "Mongolo-Tatarskogo İgo" (Erişim 1 Şubat 2021).

23 Kelimenin Kazaklar arasında yaygınlaştığı ilk zamanlarda bağımsız ve düzensiz askerî müfrezenin seçilmiş komutanına verilen unvan 18. asır başlarından itibaren çar tarafından atanan kişilere verilen bir unvana dönüştü. Unvanın ilk kullanıldığı tarihlerde askeri yöneticilerin yanı sıra idari liderler de ataman olarak adlandırıldılar. 1917 Ekim Devrimi'nden sonra unvan kaldırıldıysa da "Ç Savaş" esnasında bazı komutanlar tarafından kullanılmaya devam edildi. Günümüzde Kazak kültürünün yaşatılması amacıyla tekrar canlandırılmasına karşın modern atamanların askeri veya idari bir yetkisi bulunmamakta, yalnızca sembolik olarak ataman seçilmektedir. Bk. Lingvostranovedçeskiy Slovar, "Ataman" (Erişim 01 Şubat 2021).

24 A.İ. Skrylova - G.V. Gubareva, *Kazaçiy Slovar*, "Kazakı", 2. (Erişim 01 Şubat 2021).

Kazak topluluğunu yaratmıştır. Kuban topraklarının Osmanlı toprakları olması sebebiyle Çar, Sultan'dan İğnat Kazaklarının teslim edilmesini istemiştir. 8 bin kadın ve 8 bin erkekle Kuban'a yerleşen İğnat buradan etrafa adamlar göndererek yağma yapmış, adam toplamıştır.²⁵ Rusya Nekrasov'un faaliyetlerini önlemek için karşı hamle yaptıysa da fazla etkili olmamıştır. 1719'dan 1727'ye kadar 200 binden fazla Kazak ve toprak köylüleri Rusya'dan kaçmıştır. 1727'den 1741'e kadar Rusya'dan kaçanların sayısı 300 bini geçmiştir. İğnat'ın faaliyetlerinin 1737 sonrasında sona erdiği görülmektedir. Yaşadığı devirde yaptıklarından ziyade sonrasına olan etkileri sebebiyle Kazak atamanları arasında ayrı bir yere koyulan İğnat Nekrasov, Kazak toplumunu derinden etkileyen "Vasiyetname" denilen kanunları yazmış ve uygulamıştır. Bu vasiyetnamenin orijinal metinleri günümüze ulaşmamıştır. Ancak sözlü olarak Kazaklar arasında 170'e yakın maddeden oluşan bu vasiyetname yaşamış ve toplumun sosyal hayatında önemli rol oynamıştır.

4. Kazakların Osmanlı Topraklarına Göçü ve Nekrasov'un Vasiyeti

Kuban civarına yerleşen Don Kazakları İğnat sonrasında Nekrasov Kazakları olarak adlandırılmaya başlamıştır. Osmanlı belgelerinde ise Ten, Don Kazakları, Ağnat, İnat, İğnat Kazakları gibi farklı isimlerle anılan bu Kazak grubu 1736-1739 Osmanlı-Rus savaşında Kuban bölgesinin Rusya eline geçmesi sebebiyle buradan nakille Anadolu'da Manyas, Bandırma, Gönen ve Balkanlar'da Tırnova²⁶, Beştepe²⁷ gibi yerleşim yerlerine ve bir kısmı da Kıbrıs adasına yerleştirilmişlerdir.²⁸

29 Zilhicce 1195 (Miladi 1780) tarihli bir belgede Ağnat Kazaklarının yaklaşık yüz yıldan bu yana Kuban sahillerinde oturduklarını ancak bölgede Rus varlığının ortaya çıkmasıyla buradan göç ederek Tuna sahillerinde bulunan Tırnova ve Beştepe bölgelerine taşınmak zorunda kaldıklarını ve bazı vergilerden muaf tutulmalarına karar verildiği belirtilmiştir.²⁹

1 Temmuz 1779 tarihli belgede Kuban ve Kırım taraflarında iken Beştepe ve Donaviç mevkilerine yeniden iskân edilen Nekrasov Kazaklarından vergi alınmaması emri Kili, Tulca ve Babadağı kadınlarına gönderilmiştir.³⁰ Göç ile alakalı bir başka belgede 24 Haziran 1835 tarihinde Hüdavendigâr sancağına bağlı Manyas ve Mihaliç'te iskan ettirilen Don Kazaklarının bölgede tarım yapabileceği arazi bulamaması ve asıl ustalıklarının balıkçılık olması sebebiyle balıkçılık ile meşgul olma arzusuyla bir takım vergilerden de muaf tutularak İlyon Mermer gölü tarafına gitmek istediklerine dair talepleri incelenmiş ve bir kısmı Rumeli'ye, bir kısmı ise Manyas, Mihaliç ve Gönen taraflarına iskan ettirilerek bazı gümrük vergilerinden muaf tutulması hususunda emir gönderilmiştir.³¹

25 P.P. Korolenko, *Nekrasovskie Kazaki: İstoriçeskie Oçerki. Sastavlenniy Po Peçatnim i Arkhivym Dannym* (Yekaterinodar, 1899), 18.

26 Silistre eyaletine bağlı sancak merkezi olan Tırnova bugün Bulgaristan sınırları içerisinde kalmaktadır.

27 Romanya'da Tulca yakınlarında bulunan kazanın adıdır.

28 Vedat Kanat, "XVIII. Yüzyılda Don Kazaklarının (Ağnadlar) Tuna Deltası'na Yerleştirilmeleri", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/67 (Mart 2018), 334-335.

29 BOA, Cevdet Hariciye (C.HR), 78/3855, 16 Cemaziyelahir 1193 (1 Temmuz 1779).

30 BOA, Cevdet Maliye (C.ML), 619/25513, 16 Cemaziyelahir 1193 (1 Temmuz 1779).

31 BOA, Cevdet Dahiliye (C.DH), 31/1534, 27 Safer 1251 (11 Temmuz 1783).

Nekrasov Kazakları, Rus Çarlığına tutumları ve çember dedikleri meclislerinin mutlak bağlayıcılığını kabul etmesiyle zaman içerisinde kendi kurallarına göre yaşayan özgür bir topluluk oluşturmuşlardır. İgnat Nekrasov'un vasiyetinde yer alan “Çarlığa boyun eğme”, “Çarlar var oldukça Rusya'ya dönme”, “Kazak toplumunun en yüksek devlet gücü Kazak Çemberidir” ve benzeri yasalarla pekiştirdiği bu düşünce Rusya hükümdarlarının Kazakları geri getirme girişimlerinin uzun süre başarısız olmasında en mühim sebeptir.³² 11 Temmuz 1783 tarihli bir belgede Rusya'nın iadesini talep ettiği Don Kazaklarının hiçbirisinin Silistre civarında bulunmadığını, şayet firarı Kazaklara burada tesadüf edilirse bunların derhal iade edileceği Silistre kadısı tarafından taahhüt edilmiştir.³³

II.Katerina döneminde Rusya'nın güneye yayılması esnasında Nekrasov Kazaklarının bulunduğu bölgede cezalandırma seferi emri vermiştir. Bu emir sonucunda pek çok Kazak öldürülmüştür. Kazak Mantoev yapılan bu katliamı “Ovalar ve Kuban boyunda geceleri gizlice kaçmaya çalışan Kazaklar ağlayan bebekleri, yerini belli eder diye annesiyle birlikte suya atarak boğulmaya mahkum etmişlerdir. Böylece Osmanlı topraklarına kaçış başlamış ve Kazaklar Anadolu'da sosyal hayatın canlı bir figürü olarak yerini almıştır. Manyas bölgesinde yaşayan Kazaklar yanlarında getirdikleri fasulyeyi ekerek bugün dahi “Kazak Fasulye” olarak bölgede temin edilebilir ürünü getirmişlerdir.³⁴ Bölgede balıkçılık ve tarım konusunda farklı usulleri tanıtan Kazaklar 1962 yılında son grubun dağılmasına kadar bölgenin kültür zenginliğinde önemli bir aktör olarak rol almışlardır. 1700'lü yılların başlarında başlayıp 1962 yılında bir grubunun Sovyetler Birliği'ne, bir kısmının da Amerika ve Avrupa'ya gitmesine değin Kazak unsurları iki buçuk asır kadar Anadolu'da sosyal hayatın içerisinde yer almışlardır. İgnat Nekrasov'un vasiyeti onların nesiller boyunca kendilerine has kültürlerini ve ritüellerini muhafazada büyük rol oynamıştır.

Ataman İgnat Nekrasov'un vasiyetleri günümüze bir belge veya kitap olarak gelememesine rağmen Kazak atamanları ve halk bu vasiyeti madde madde ezberlemiş, şarkılarında türkülerinde yaşatmışlardır. Don Kazakları üzerine araştırma yapan Rus tarihçi F.V. Tumilyeviç'in nesilden nesile ezberlenen ve aktarılan bu vasiyetleri Kazak atamanı Semen Fotiyevich ve oğlundan edinerek derlemiştir.³⁵

5. İgnat Nekrasov'un Vasiyeti

İgnat Nekrasov'un vasiyetinde Çarlık Rusyası ile alakalı maddeler:

- Çarlık Rusyası var olduğu müddetçe Rusya'ya geri dönme! Rejime asla boyun eğme.
- Çarların uzun bir eli var, Moskova Çarından uzağa gidin. Ya kendinizi kurtarmak için ayrılacaksınız ya da Moskova sizi ortadan kaldıracak.
- Çarlar ve boyarlar bizim rakiplerimizdir. Çarlara ve boyarlara dua et ama saygını yalnız Tanrı'ya sun.

32 Erokhin, *Kazaçiy Monarkhizm*, 60.

33 BOA, C.HR, 155/7713, 10 Şaban 1197 (11 Temmuz 1783).

34 Fındıkoğlu, “*Rus Kazakları*”, 165.

35 F.V. Tumilyeviç, *Kazaki Nekrasovtsy: Yazık, Istoriya, Kultura* (Rostovna Donu 2012), 195.

- arlardan uzaklaşmak ihanet değildir. Kazaklar, yasalardan değil arlardan korkun.
- Ölene kadar ar ile savaşın.

Çember/Krug ile alakalı maddeler:

- Kazaklar, embere hizmet eder, ara değil!
- Toprağın sahibi çemberdir.
- Çemberin kararı olmadan ataman özgürce karar alamaz, tüm işler için çembere danışılır.
- Yaşlılar çemberini dinleyin!
- Ataman yanlış yaparsa, çember onu doğru yapmaya zorlayabilir veya görevinden alabilir.
- Atamanlar 3 defadan fazla seçilemez; güç insanı yozlaştırır.
- Kazak meclisi (krug/çember) toplumdaki en yüksek güçtür. 18 yaşını dolduran Kazak erkekleri bu meclise katılmalıdır.
- Kararları ataman alır ve herkes onun emrine itaat etmelidir.
- Ataman seçimleri her sene yapılacaktır. Eğer ataman suçlu ise seçim zamanından önce ataman değiştirilecektir.
- Kazaklar 18 yaşını doldurunca meclise katılmak zorundadır. İki defa mazeretsiz katılmayana para; üç defa katılmayana kırbaç cezası verilmektedir.
- Alınan kararlara herkes katkıda bulunmalı ve karar alındıktan sonra herkes buna uymalıdır.
- Ataman seçimleri Paskalya'dan sonra ilk Pazar günü yapılır. Muhafız askerler 30 yaşından sonra, albay ve atamanın tören alayı komutanları 40 yaşından sonra, atamanın askerleri ise 50 yaşından seçim sonrasında ataman olabilir.
- Yeni seçilen ataman, İgnat'ın vasiyetlerini değiştirmeye kalkarsa cezalandırılmalı ve atanlıktan düşmelidir. Eğer ataman verilen cezadan sonra meclise "ders için" teşekkür etmezse kırbalanmalı ve asi ilan edilmelidir.
- Her türlü suç için meclis toplanmalıdır.
- Din adamı meclisi yönetmeye kalkarsa cezası sürgün veya hain olarak idamdır.
- İgnat'ın vasiyetlerine uymayan kimsenin cezası yok edilmektedir.
- Atamanın ve meclisin izni olmaksızın Kazaklar köyünü terk edemez.
- Ataman da balıkçı da çalışmak zorundadır. Gelirler ataman ve balıkçılar arasında eşit paylaşılır.

Suçlar ve cezaları ile alakalı maddeler:

- Koca eşini rahatsız edemez. Kadın, meclis onayıyla eşinden ayrılabilir; bu durumda meclis kocayı cezalandırır.

- Haydutluk, soygun ve cinayet suçları meclis kararıyla ölümlle cezalandırılır.
- Savaş esnasında soygun yapan veya cinayet işleyen meclis kararıyla ölümlle cezalandırılır.
- Bir Kazak başka bir Kazak'ı öldürürse, katil canlı olarak toprağa gömülür.
- Başka memleketlerde ticaret yapanlar kazançlarının yirmide birini Koş'a vermelidir.
- Sadakatsiz kocanın cezası 100 kırbaştır.
- Sadakatsiz kadının cezası kafasına kadar toprağa gömmedir.
- Hırsızın cezası ölene kadar dayaktır.
- Bir kadına veya kıza tecavüz edenin cezası dövülerek öldürülmeştir.
- Ordu malını çalmanın cezası kırbaç ve kafasına kadar kızgın kazanda ölümdür.
- Anne babaya el kaldıran çocukların cezası ölümdür. Kendinden büyükle dargın olanın cezası kırbaştır. Büyük kardeşe el kaldıran küçük kardeşin cezası meclis kararıyla kamçılanmaktır.
- Orduya ihanet ve dine küfrün cezası ölümdür.
- Savaş esnasında Rusları öldürme. Kanının (ırkdaşının) karşısında olma!
- Orduda herkesin şapkası yoksa akına gitmek yasaktır.

Türklerle alakalı maddeler:

- Türklerle karışıklık çıkaranın cezası ölümdür.
- Türklerle tüm ilişki ticaret, savaş, vergi gibi ihtiyaçlar için olsun. Onlarla kavga etmek yasak!
- Türklere kadın verilmez, Türklere kadın alınmaz. Buna uymayanın cezası ölümdür.
- Toplum içerisinde yapılacak evliliklere onay verilir. Kafirlerle yapılan evliliğin cezası – ölüm!
- Köylere Türklerin ve yabancıların girmesine izin verme.

Sosyal hayat ile alakalı maddeler:

- Kazaklar yaptıkları işi sevmeli; çok çalışmak ve çalışarak para kazanmak lazım.
- Meyhane, yerleşim yerlerinde bulunamaz.
- Kazak, Kazak'ı kiralayamaz. Para kardeşlerin elini tutamaz.
- Oruç tuttuğunda din dışı şarkılar söylemek yasaktır. Eski ozanların şarkıları söylenebilir.
- Kazaklar sözünü tutmalıdır. Tüm yetişkinler ve çocuklar geleneksel dili konuşmalıdır.
- Gençler büyüklere saygılı olmak zorundadır. 18 yaşına gelen kız evlendirilmelidir.
- Köylerde para karşılığında ticaret yasaktır. Dükkân ve hapisane köylerde kurulamaz.

- Bütün Kazaklar geleneksel Ortodoksluk inancı yolunda devam etmelidir.
- Kazakların tüm kazancı askeri hazineye teslim edilmelidir. Kazancın üçte ikisi sahibine geri verilir. Üçte biri ise “Koş Hazinesi”ne gider.
- Koş Hazinesi üç gruba ayrılır. 1. Grup askerler ve silahlar; 2. Grup kilise okulu ve 3. Grup dullar, yetimler, öksüzler, yaşlılar ve diğer ihtiyaç sahipleri içindir.
- Akına çıkmak yerine para karşılığı iş yapan korkak ve hain olarak idam edilmelidir.
- Öksüz ve yetimlere yalnız askerler yardım edebilir. Öksüz ve yetimler rencide edilemez.
- Kazaklar dul ve yetimlere yardımı gizli yapmalıdır. Yalnızca Çember açıktan yardım yapabilir.
- Kazak köylerinde dilenciler bulunamaz.
- Temizlik çarlığın yarısıdır.

SONUÇ

Hür ve başıboş bir hayat yaşamak adına merkezi otoritenin olmadığı Karadeniz’in kuzey bölgelerinde toplanan kimselerin zaman içerisinde kendine ait kültürel öğelere sahip bir topluluk olan Kazakları meydana getirdiği görülmektedir. Kendilerine meslek olarak tarım, balıkçılık ve yağmayı seçen otorite tanımaz bu gruplar buldukları bölgelere göre Terek, Dinyeper ve Don Kazakları olarak adlandırılmışlardır. Bu gruplar zaman içerisinde etrafında hakimiyet mücadelesi veren büyük devletlerin siyasi mücadelelerinin bir parçası olmuş ve bölgenin tarihinin yazılmasında mühim rol oynamışlardır. Bu gruplardan birisi olan Don Kazakları Bulavin, Pugaçev isyanı gibi isyanlarla Rusya’nın sosyal hayatını da derinden etkilemiştir. Otoriteyle olan sorunları onları farklı dönemlerde farklı devletlerle yakınlaştırmıştır. 18. asrın başlarında Rusya’nın politikalarının değişmesi Kazakları Osmanlı Devleti’yle yakınlaştırmış ve Rusya karşısında başarısız isyan sonrasında İgnat Nekrasov liderliğinde Osmanlı hakimiyetinin bulunduğu Kuban bölgesine, orasının da tehdit altına girmesiyle Balkanlara ve Anadolu’ya uzanan bir göçe sebep olmuştur. İgnat Nekrasov her iki devleti de kendileri için düşman görmüş ve bağımsız bir Kazak ulusu teşkil etmenin yöntemini hazırladığı vasiyetnamesiyle Kazak toplumuna miras bırakmıştır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

BOA, Başkanlık Osmanlı Arşivi. *Bab-ı Asaî Name-i Hümayun Defteri (A.İDVNSMMH.d)*, nr. 7; 70; Cevdet Dahiliye (C.DH); Cevdet Hariciye (C.HR); Cevdet Maliye (C.ML).

2. Araştırma-İnceleme Eserleri

Çetin, Mehmet. "Osmanlı Devleti'nde Savaşçı Toplulukların Sosyo-Ekonomik Analizi: Ağnad Kazakları". *Journal of International Social Research* 10.51 (2017), 892-906.

Donuk, Abdülkadir. *Eski Türk Devletlerinde İdari ve Askeri Unvan ve Terimler*. İstanbul: TDAV Yayınları, 1988.

Duralı, Şaban Teoman. "Toplum-Devlet Ülküsü Olarak Tarihte Türklüğün Oluşması". *Türkler*. 1/335-349. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Ergin, Muharrem. *Orhun Abideleri*. Hisar Kültür Gönüllüleri, 2003.

Erokhin, İ. *Kazaçiy Monarkhizm Kak Yavleniye Osobogo Poryadka, Armıya i Obşchestvo 1*. Moskva: 2015.

Erzi, H. Adnan. "Osmanlı Devleti'nin Kurucusunun İsmi Meselesi". *Türkiyat Mecmuası*. (1942), 323-326.

Fındıkoğlu, Ziyaeddin. "Rus Kazakları Etrafında Nazariyeler ve Bir Ek". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. (2015), 151-166.

Gosudarstvennyy Institut Russkogo Yazyka Im Pushkina. "Multimediyyny Lingvostranovedçeskiy Slovar Rossiya". Erişim 02 Şubat 2021. <https://ls.pushkininstitute.ru/lsslovar/index.php?title=агамаһ/С1-С2>

Hitchins, Keith. "Kazaklar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 1989. Erişim 8 Şubat 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kazaklar>

Istoriya.Ru. "Entsiklopediya Vsemirnaya Istoriya". Erişim Tarihi 02 Şubat 2021. https://w.histrf.ru/articles/article/show/mongolo_tatarskoie_igo

İnalçık, Halil. "Karadeniz'de Kazaklar ve Rusya: İstanbul Boğazı Tehlikede". *Çanakkale Savaşları Tarihi*. ed. Mustafa Demir. İstanbul: 2008.

Kalkan, Mustafa. "Sovyetler Döneminde Kazakların Göç Hareketleri ve Anadolu'da (Altay Köyü'nde) İskân Edilişleri". *Türklük Bilimi Araştırmaları* 21 (Nisan 2007), 0-141.

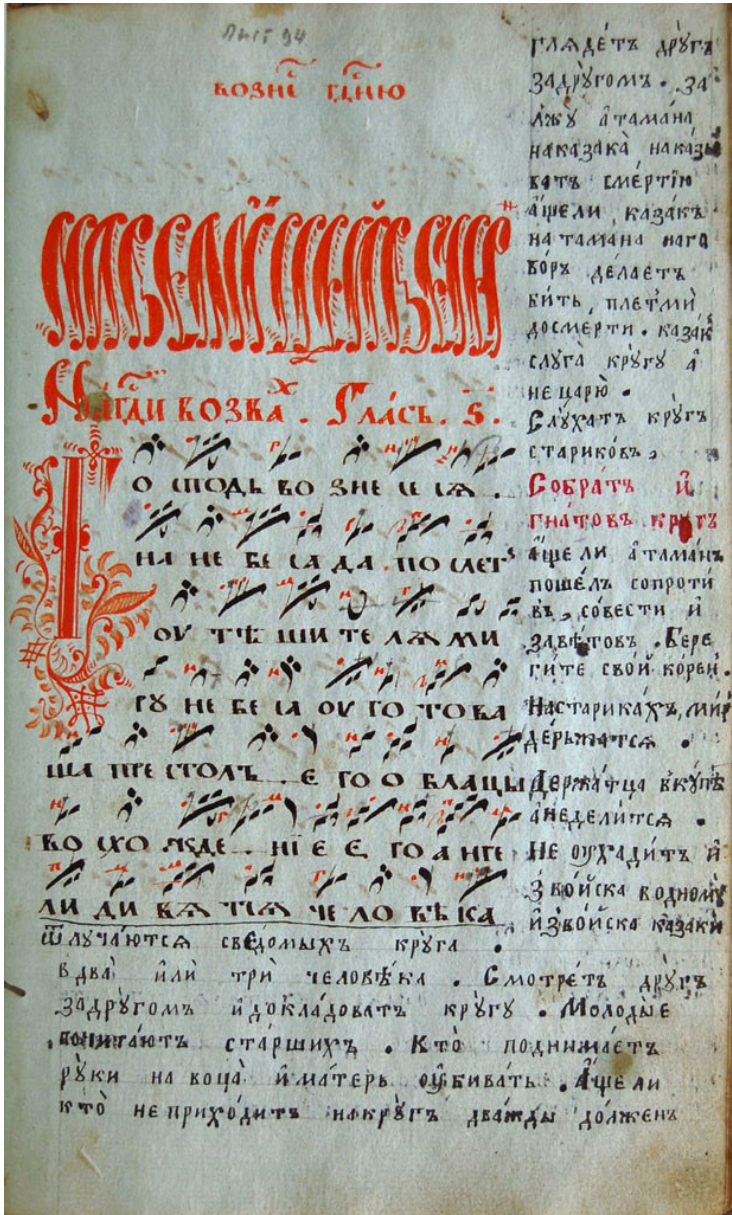
Kanat, Vedat. "XVIII. Yüzyılda Don Kazaklarının (Ağnadlar) Tuna Deltası'na Yerleştirilmeleri". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/67 (2018), 333-352.

Korkmaz, Telli. "Rusya'da Osmanlı'nın Yararlanmadığı Bir İsyan Pugaçev İsyanı (1773-1775). *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)* (2018), 97-108.

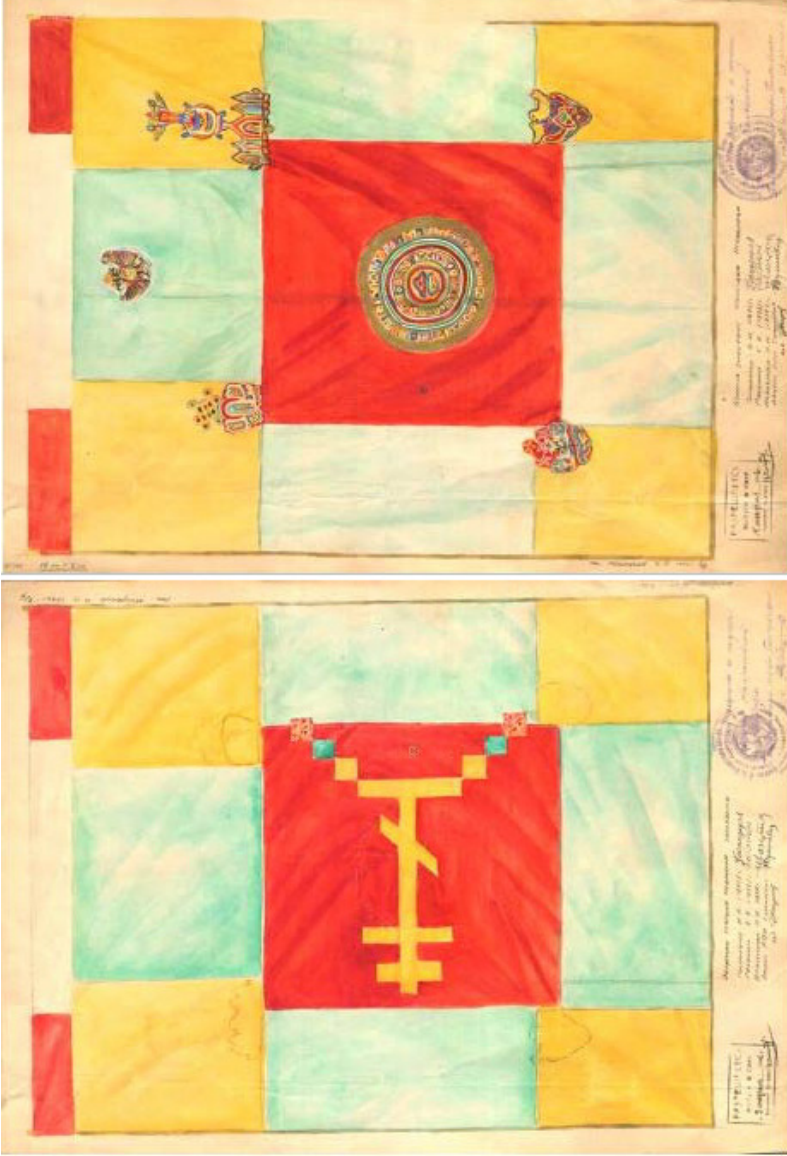
Korolenko, P.P. *Nekrasovskie Kazaki: İstoriçeskie Oçerk. Sastavlenniy Po Peçatnım i Arkhivıym Dannym*. Yekaterinodar: 1899.

- Kurat, Akdes Nimet. *Türkiye ve Rusya*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Nagiyev, Ferhad. "Hatman". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 01 Şubat 2021 <https://islamansiklopedisi.org.tr/hatman>
- Novoselskiy, A. A. *Borba Moskovskogo Gosudarstva S Tatarami V Pervoy Polovine XVII. Veka*. Moskva: 1948.
- Prohorov, Aleksandr. "Ataman". *Bolşaya Sovetskaya Entsiklopediya*. Moskva. Erişim Tarihi 02.02.2021. <https://bse.slovaronline.com/1693-ATAMAN>
- Rigelman, Aleksandr. *Istoriya Ili Povestvovania o Donskikh Kozakakh*. Moskva: 1846.
- Sagnaeva, S. - Frayonova, Y. "Kazaki". *Bolşaya Rossiyskaya Entsiklopediya*. Erişim 01 Ocak 2021. <https://bigenc.ru/ethnology/text/2032333>
- Sarı, Hilal. "Osmanlı Diplomasisinde Bir Kaynak: Nâmei -Hümâyûn Defterleri ve 7 Numaralı Defterin Tanıtımı". *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 6 (2020), 1-26.
- Sen, D. V. "Pereseleniye Kubanskikh Kazakov-Nekrasovtsev v Osmanskuyu Imperiyu v 18. Veka". *Lipovane Istoriya i Kultura Russkikh-Starobryadtsev* 5 (2008), 78-83.
- Skrilov, A. İ. - Gubarev, G.V. *Kazaçiy Slovar-Spravoçnik*. 1. Ohio: 1966.
- Tumilyeviç, F.V. *Kazaki Nekrasovtsi: Yazık, Istoriya, Kultura*. Rostovna Donu: 2012.
- Yetişgin, Memet. "Rusların Türk Toprakları Üzerinde Yayılmasının Sebepleri Üzerine Bazı Düşünceler". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 16 (2006), 671-702.
- Yüksel, Sinan. "Don Kazaklarının Azak'ı İşgalleri (1637-1642)". *Tarih Araştırmaları Dergisi* 30 (2011), 205-218.

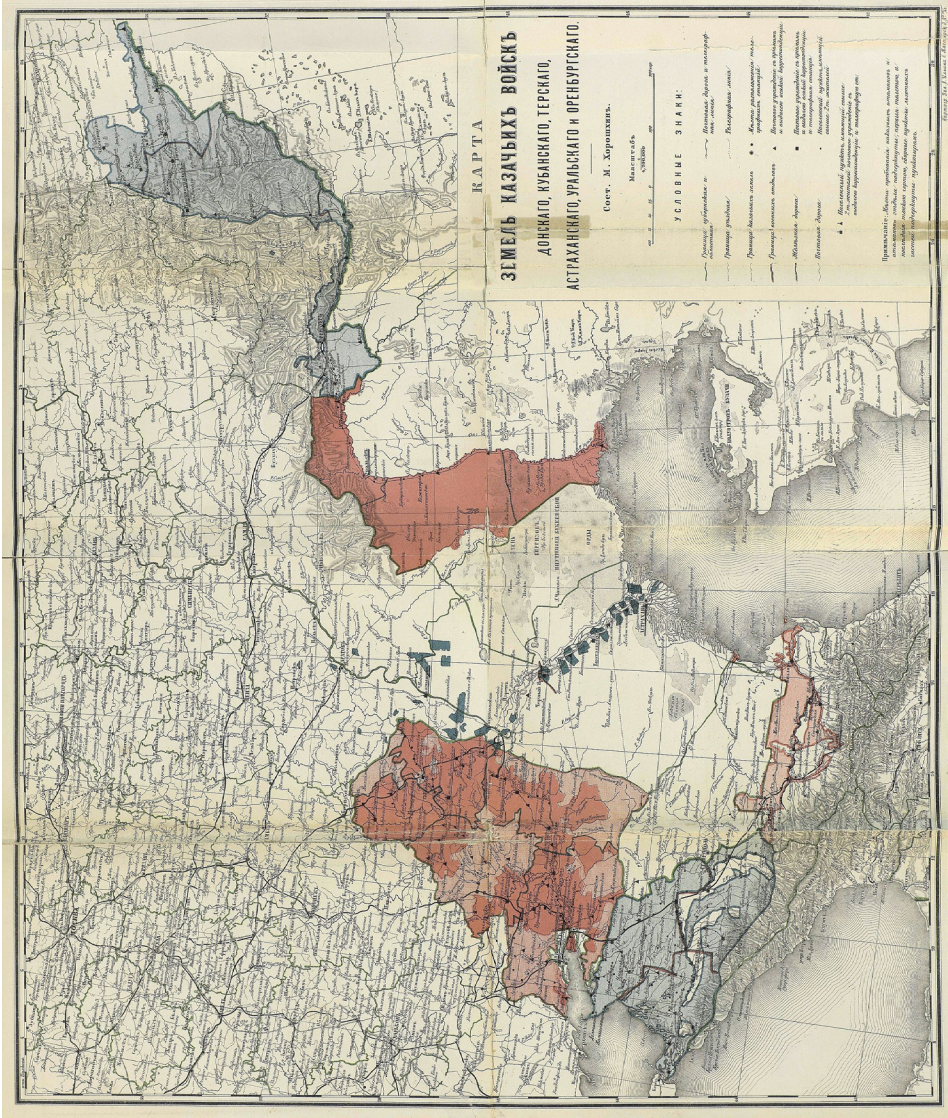
EKLER

ЕК 1: F.V Tumilyeviç'in kayıt aldığına aldığı İgnat Nekrasov'un vasiyetinin görüntüsü. Kazak lisaniyla yazılan notların kenarına Rusça açıklama ilave edilmiştir.

Ek 2: B. P. Makrakova tarafında 1946 yılında çizilen Don Kazaklarına ait sancaklar. Orijinal sancaklar Rostov Bölgesel Yerel Tarih Müzesi arşivindedir. B. P. Markakova, *Znamya Nekrasovtsev* (1946. Stavropol Kraı: Stavropolskiy Krayevoy Muzey İzobrazitelnykh İskusstv).

Ek 3: Don, Kuban, Terek, Astarhan ve Orenburg Kazaklarının topraklarını gösterir harita